

MILOŠ FORMAN:

**„BYL TO HRÁČ, KTERÝ NEJDE
JEN TAK NAHRADIT.“**

ZÁZRAK HO

JAN TŘÍSKA byl pyšný, že je Američan, žil ve Spojených státech rád. Měl rád i Američany. „Hodný lidi,“ říkával o nich. Tamní volby nikdy nevynechal, hlavně když jel volit Obamu, bezchybnou češtinu jen tak pro radost prokládal anglickými slovíčky. Když se „belhal“, což byl jeho výraz pro běhání, denně pět kilometrů v pět ráno opuštěným centrem Prahy, které tak miloval, naoko si stěžoval, že když potká jiného kolegu-běžce, je to buď Američan, nebo Američan. Hned po roce 1989 se vracel do Česka za unikátními nabídkami, udělal tu spoustu práce a kolegy „americkým“ perfekcionismem až obtěžoval. Stal se tak jedním z mála umělců, kteří dokázali navázat na drasticky přerušenu kontinuitu divadla a filmu let „zlatých šedesátých“. I proto je jeho ztráta tak výrazná a bolestná.

TEXT VERONIKA BEDNÁŘOVÁ

FASCINUJE MĚ HISTORKA jeho kamaráda, která je jako z filmu: když jako mladá hvězda vešel Jan Tříska v šedesátých letech do Slavia, lidé beze slova vstali a – roz-tleskali se.

Ptala jsem se ho pak v této souvislosti, jak mohl jako taková superstar zvládnout emigraci. Jak se jeho herecké ego, zvyklé na hlavní role, dokázalo napasovat do fronty bezejmenných herců, kteří chodí pořád dokola na castingu a doufají, že tentokrát to vyjde? „Musel jsem se učit všechno znovu, což bylo někdy frustrující. Ale na druhé straně: emigrant má před sebou pole neorané, je tabula rasa, musí sám sebe znovu stvořit. A to pro mě bylo vždycky vzrušující a nesmírně inspirativní,“ odpovídal pokaždé podobně.

Kariéra v USA Třískovi vyšla, i když máme tendenci tomu nevěřit. Dokázal znovustvořit sám

sebe, i když musel sám sebe trochu přetvořit, přeskládat a i když to bylo určité těžší, než nám kdy veřejně přiznal: hodně cestoval, o role se pral, žil až asketicky, hrál na východním pobřeží, v New Yorku, Torontu, Minneapolisu, San Diegu, Springfieldu... objevil se ve čtyřiačtyřiceti amerických filmech i v mnoha seriálech.

Miloš Forman, kterého smrt Jana Třísky hodně zasáhla, byl samozřejmě přítel ještě z Prahy. Myslí si, že: „Herectví pro něj nebylo povolání, ale poslání – byl to jeden z hráčů, kteří se své práci obětují a jsou díky tomu šťastní.“

Miloš Forman, i když si to, jak skromně říká, „už ani nepamatuje“, Třískovi v začátcích zásadně pomohl. Historka, jak mistrně, ovšem slušně přiměl producenta Public Theatru v New Yorku, aby dal herci Třískovi, toho času bez občanství a bez členství v herecké

unii, pořádnou smlouvu, se traduje i v amerických divadelních análech. V době, kdy měl Tříska práci na východním pobřeží, u oscarového režiséra často bydlel v jeho newyorském bytě, rodiny trávily vesele a společně i štedré dny. „Pro člověka, jenž přijde do Ameriky dospělý a potřebuje jazyk jako hlavní pracovní nástroj, je téměř nemožné uspět. Uplatnit se bylo pro českého herce jeho generace zázrak. Honza to zvládl. To je větší úspěch, než si kdokoli dokáže představit,“ okomentoval přítelovu smrt pro *Reflex* režisér, u něhož měl Tříska role ve dvou amerických filmech: v *Ragtime* a v *Lid versus Larry Flynt*.

KDO NÁM TU ZBÝVÁ

Když tak posloucháte Miloše Formana, který letos v únoru oslavil pětáosmdesátiny, nabízí se otázka, co ze „zlatých šedesátých“ nám tady vlastně zbylo? Václav Havel

NZA TŘÍSKA

Péefka na rok 1977 pro kamarády, zde s věnováním: „Milí Hrušíňští, ať ty dvě sedmičky znamenaj' nějaký štěstí. To Vám přeju (a sobě taky) Vaši Třískovi.“ V témže roce odchází Třískovi do emigrace.

musí strávit roky ve vězení a po listopadu už stihne napsat jen jedinou hru, *Odcházení*. Geniální režiséři Jan Grossman a Jan Kačer stráví velkou část normalizace ve vyhnanství na oblasti, Grossman brzy po sametové revoluci umírá, Kačer pracuje se střídavými úspěchy. Třískův dvorní režisér Otomar Krejča může pracovat jenom v zahraničí, stává se z něj umělec s evropským renomé, ale doma už nikdy nenalezne uznání. Alfréd Radok utíká do Švédska, Jiří Šlitr se za podivných okolností otráví plynem ve smutném roce 1969. A herci, to by byla další, hodně dlouhá kapitola. Mnoho talentů i tehdejších hvězd končí v troskách, utopí se v alkoholu, mnoho normalizaci nevydrží vůbec... Vladimír Pucholt emigruje do Británie hned v roce 1968, Pavel Landovský pak do Vídně, Jiří Hrzán padá v roce 1980 za ne zcela jasných okolností z římsy. A tak dále a tak dále...

I Jan Tříska v roce 1977 odevzdává svůj soudek na víno rodině Hrušínských (každému kamarádovi nechává rodina Třískových ze své domácí výbavy před emigrací něco, aby jim toho doma moc nezbylo) a odchází se svou ženou Karlou a dvěma malými dcerami do Kanady. Opouští v Praze dům, v garáži dvě auta a na zdech cenné obrazy slavných českých výtvarníků. I když rodina míří do kanadského Toronta, nesou si s sebou dva kufry a v nich plavky a trička; vždyť rukavice, kdyby je v kufru našli, by byly podezřelé. Jan Tříska neřekne nikomu nic, Karla Třísková se až po letech přizná, že o plánovaném odchodu řekla jedinému člověku, Olze Havlově. Jan Tříska pak nesmí ani přijet na pohřeb své maminky, zavřeli by ho; je to pro něj celoživotní trauma.

DO POSLEDNÍHO MONOGRAMU NA KOŠILI

O těžkostech emigrace vlastně nikdy mluvit ani nechtěl. Říkal o sobě vždycky, že je přece jenom „běžný politický uprchlík“. Měl taky jednu zvláštnost, které jste si nemohli nevšimnout: nosil na košilích, na svetrech, na tričkách i na sáčkách vyšitý monogram JT. Ptala jsem se ho proč. Odpověděl dotčeně: vůbec nechápal, proč právě v Česku se z takové samozřejmosti stala exkluzivní kuriozita. „Naplnuje mě to jakousi sladkobolnou nostalgií po lidech a jménech, jako byli

Eduard Kohout (ten byl EK), Karel Höger (KH ovšem), Bohuš Záhorský (BZ samozřejmě), Ladislav Pešek (LP pochopitelně), Otomar Krejča (OK!, jak jinak než okay!). Nostalgií po báječných lidech a velikých mistrech, kteří byli mými vzory i kolegy v Národním divadle. Po lidech, jichž jsem si nesmírně vážil a chtěl se jim ve všem podobat. Až do posledního monogramu na košili.“

I my, kteří jsme šedesátá léta v divadle ani ve filmu nezažili, máme pocit, že je známe. Nosíme v sobě pocit, že to byla inspirativní, invenční, rychlá doba. Lidé chodili do divadla i do kina z radosti a s radostí, v Národním diváci nedýchali vzrušením, malé scény (nejen v Praze) rostly jako houby po dešti. Přes noc se rodily nové herecké hvězdy. Bylo to zábavné, sexy, uvolněné a – svobodné.

Novou tvář činohry Národního divadla byl tehdy Třískův „dvorní režisér“ OK, tedy Otomar Krejča, s kolegy Alfrédem Radokem a Jiřím Pleskotem. Neměli lehký úkol – v době Krejčova nástupu se o souboru Národního mluvilo jako o naftalínovém, věkový průměr herců byl 54 let, všichni si ještě až příliš živě pamatovali budovatelské hry. Jan Tříska tam hostoval už jako student herectví na DAMU.

Všichni, kteří viděli jeho Romea, popisovali, jaký to byl fracek, puberták, chuligán, pásek v bílé košili a černých džínách, žádné ústupky, žádné konvence, uličník bez zábran a zároveň odvážný chlap. Souzněl tehdy zcela s řečí svého publika. Jan Tříska si tuhle nejvzácnější hereckou vlastnost uchoval celou kariéru. Stejně jako neutuchající vitalitu a nezlíbený optimismus, který v srdcích jeho diváků nerozdrtilo ani soukolí osudu.

Vedle obrody přímo v Národním taky vznikají nová, malá, originální divadla, vybudovaná „z myších děr“, jak se vyjádřil jeden dobový recenzent. Zakládají je mladí lidé, v rozmezí šesti let je to v metropoli namátkou Semafor, Divadlo Na zábradlí, Činoherní klub – a v každé té „díře“ se rodí nové hvězdy: Semafor má Suchého, Činohrák Hrzána, Pucholta a další, Národní – Třísku. Všichni se znají, navštěvují se, vídají, společně pijí a diskutují o umění.

Kde se ale najednou vzala tak obrovská energie a touha po vlastní umělecké výpovědi, oduševnělá, a navíc plná srandy? Je samozřejmě úzce spjata s tehdejší politickou situací. „Naše generace se začala formovat v atmosféře zápasu se stalinismem. Jako by nás hnalo něco, co mělo a muselo vypuknout tím nadějněji, že to bylo pořád dušené. Byla to obrovská síla, přetlak. A když přišla první možnost, vypuklo to,“ definuje tvůrčí generaci šedesátých let, tedy osobnosti narozené zhruba mezi lety 1930–1940, spoluzakladatel Činoherního klubu a profesor pražské DAMU Jaroslav Vostrý.

Třískův blízký přítel Václav Havel mluví o svých soupeřících jako o generaci neideologické. Konečně. Na rozdíl od starších předchůdců už má dost třídního boje a vzhlíží k autentické, svobodné existenci; v kinech je k vidění Antonioni, Fellini, Bergman a samozřejmě taky Godard, Polański, Buñuel, Wajda... Odkojení italským neorealismem a francouzskou filmovou školou hledají mladí absolventi DAMU i FAMU nevznešená témata. Nové formy. Tříska je naplňuje s belmondovskou energií i ukázněností velkého herce.

Zleva Havel, Forman, Tříska, setkání po letech, v prezidentském speciálu

**OPTIMISTA
A FURIANT.
NIKDY SI
NEPŘIPOUŠTĚL,
ŽE BY SE MU
MOHLO NĚCO
STÁT.**

Když mu bylo osm, dostal Jan Hrušínský od Jana Třísky kradený bajonet. Od té doby jsou přátelé. Foto z hlediště Divadla Na Jezerce.

Němohra *Maškary* z *Ostende* a nová hra Josefa Topola *Kočka na kolejkách* zahajují v listopadu 1965 činnost Divadla za branou. I ono brzy dosáhne mezinárodní věhlasu. I ono uvádí české autory v čele s dvorním dramatikem, kongeniálním básníkem Josefem Topolem. „Krejčovi“ herci Marie Tomášová a Jan Tříska zásadně spoluvytvářejí ideál tehdejší doby. Některé inscenace jsou převratné: Krejčově režii Mussetova *Lorenzaccia* věnoval francouzský kritik Masson Bernard celou kapitolu ve své analytické knize o Mussetovi.

Šedmileté období existence Divadla za branou se podivuhodně sešlo se současným pocitem obočnictva. Přestože uvádělo náročná představení, bylo téměř vyprodáno, Jan Tříska měl kromě *Kočky na kolejkách* a *Lorenzaccia* velké role namátkou třeba ve *Třech sestřích* nebo v *Oidipovi*. V roce 1972 je ale Divadlo za branou zlikvidováno. V té době už ani ostatní malá divadla jako houby po dešti nerostou, naopak jsou znovu zadupávána do země – aby je nikdo neviděl.

U HRUŠÍNSKÝCH

Sedím ve vile, kde bydlel Rudolf Hrušínský s rodinou od roku 1945, teď tu bydlí rodina Jana Hrušíns-

FOTO ARCHIV DIVADLA NA JEZERCE

váckým hitem. Trojlístek letitých kamarádů hráli Jan Hrušínský, Jan Kačer a Jan Tříska. „Hezké je, že hlavní téma hry, tedy směšné škádlení starých kámošů, fungovalo i při zkoušení. Přišel za mnou občas Tříska a řekl mi: „Prosím tě, řekni tomu Kačerovi, že jestli tohle bude dělat, tak já končím! Já opravdu končím!“ A za chvilku přispěchal Jan Kačer a šeptal mi rozčileně: „Co si ten Honza vo sobě myslí! Řekni mu, prosím tě, ať to nedělá!“ Bylo to krásných šest let,“ konstatuje Jan Hrušínský, jenž měl jako divadelní producent s Třískou další velkolepé plány.

FURIANTSKÁ SMRT

Při jednom z našich setkání mi Jan Tříska řekl: „Teď se mi opakovaně zdá o tom, že jsem se zase nastěhoval do nového domu a objevil tam ještě jeden pokoj navíc. Jednou jsem o tom snu mluvil s psychologem – řekl mi, že je to výraz mého nezřízeného optimismu. Víte, jsem rád v neustálém pohybu. Na eskalátoru v podzemce, na pohyblivém chodníku na letišti jsem ten, kdo kráčí v levém, pohybujícím se proudu. Vpravo stojí ti, co se jen vezou. A já se snažím pohybovat co nejrychleji. Ten součet, to znásobení mého pohybu plus pohybu eskalátoru mě přivádí k extázi! To už je jenom kousek od onoho snu, to už je velice blízko vznášení na jevišti. Obecenstvo šílí! Šílí!“

A tak je přece jasné, že zemřel šťastný. Miloval pohyb, miloval Prahu – stala se mu osudnou. Optimista a furiant si jednoduše nikdy nepřipouštěl, že by se mu mohlo někdy něco stát. Miloš Forman to řekl přesně: „Byl to hráč, který nejde jen tak nahradit.“

ského. Možná se vám to bude zdát divné, ale existuje jen málo lidí, kteří dosud žijí a s Janem Třískou zásadněji spolupracovali před jeho emigrací i po ní. Jan Hrušínský, jenž byl jako desetiletý obsazen v Národním divadle do hry *Měsíc na vsi*, je jedním z nich. Hru režíroval jeho otec, Tříska hrál tehdy Janova vychovatele a na jevišti se sešla neuvěřitelná, tehdy běžná sestava: Karel Höger, Vlasta Fabianová, Miloš Nedbal, František Filipovský, Josef Kemr, Radovan Lukavský, Jiřina Sejblová, Luba Skořepová, Jaroslava Tvrzníková...

„S Honzou, kterému bylo tehdy pětadvacet, byla obrovská psína. Napjatě jsem každé představení čekal, co zase provede. Protože on se ke všem těmhle bardům choval s velmi laskavou neuctivostí. Dovedl jim nenápadně říct, že je, a hlavně bude lepší než oni. Výbor komunistické strany dokonce jednou řešil, jak to, že si Tříska dovolil říct, že Eduard Vojan byl šmírák,“ vzpomíná dnes s úsměvem Jan Hrušínský a ukazuje mi, kde Jan Tříska sedával v jejich obývacím pokoji. „Když zkoušel v Národním *Romea a Julii*, bylo mi osm. Přišel k nám na kafe, tady si sedl a jen tak mezi řečí mi dal vojenský bajonet. Nikde ho moc neukazuj, protože to je kradený! A je to kra-

dený pro tebe!“ Tak to byl Honza, obral československou socialistickou armádu, aby mi přivezl úžasný klukovský dárek.“

Po emigraci Třískových o nich neměli u Hrušínských mnoho zpráv... Jen soudek na víno, který dostali, zůstal v předsíni na skříni a je tam dodnes. „Všichni jsme měli strašnou radost, když jsme se doslechli, že Tříska zkouší v New Yorku *Mistra a Markéthu*,“ vzpomíná Hrušínský.

Mezitím se i v Národním – mezi starší generací – dějí hrůzy, kvůli kterým se *Měsíc na vsi* stává jen idylkou vzpomínkou: tehdejší ředitel Národního divadla Přemysl Kočí píše Rudolfovi Hrušínskému dopis, v němž mu zakazuje veškerou mimodivadelní činnost, chce-li zůstat v Národním. Karel Höger podává na protest proti vyhazovu kamarádky a kolegyně Vlasty Fabianové v květnu 1977 výpověď; o dva dny později umírá. Jan Pivec končí taky špatně, konfliktně odchází z Národního i Ladislav Pešek...

„Poprvé jsme pak Jana Třísku viděli náhodou v roce 1990, když jako obvykle jela maminka vyzvednout po představení mého otce z Národního divadla. Honza se zrovna vracel z procházky po Karlově mostě. Hned další den k nám přišel na návštěvu a přinesl mým dětem, které

se narodily během jeho emigrace, plyšovou lvici a plyšového medvěda většího, než byl on sám; měly pak plyšáky v pokoji celé dětství. A když jsme v roce 2004 založili Divadlo Na Jezerce, Honza se přišel podívat na první představení a pak mi napsal krásný dopis, ve kterém mi připomněl, jak moje prababička v kočovné společnosti vždycky říkala tátovi: „Rudolfku, ukaž hezky zoubky, diváci si zaplatí, tak se na ně hezky usmívej!“

Hru slavně francouzské dramaticky Yasmíny Rezy *Kumšt* v Divadle Na Jezerce režíroval v roce 2007 Jan Hřebejk a okamžitě se stala di-

▼ INZERCE

MITSUBISHI OUTLANDER

Kombinovaná spotřeba 1,7–6,7 l/100 km, emise CO₂ 41 – 167 g/km. Údaje dle směrnic a nařízení EU nebo předpisu EHK. Detail nabídky konzultujte se svým prodejcem.

